

Rovdyrbloggen

Hvorfor har Norge høyest tap av sau til rovdyr?

Torsdag 29. juni 2017 - 16:28

Av John Odden (Forsidefoto Louise McNutt)

Vi har færre rovdyr enn de fleste andre europeiske land på vår størrelse, men likevel har vi de største tapene av sau til rovdyr. Hvordan er det mulig at så mange sau ender som mat for rovdyrene her hjemme?

Det er én åpenbar forskjell mellom sauehold i Norge og i mange andre land. I de fleste andre land med store rovdyr beiter sauene bak gjerder eller beskyttes av vokterhunder og gjeterne. I Norge slippes de fleste sauer fritt og ubeskyttet ut på beite i utmark noen måneder om sommeren. Dette er en driftsform som gjorde seg gjeldende på 1900-tallet, da det kun var små restbestander av ulv, brunbjørn, jerv og gaupe igjen i landet. En statlig utrydningspolitikk med utstrakt bruk av skuddpremier sørget for lite rovdyr over mange år, og gamle gjetertradisjoner ble forlatt.

Med kun tre til fire prosent av norsk landareal som dyrket jord, ble det svært viktig for den enkelte bonde å kunne sende dyrene sine på beite i utmarka for å spise seg gode og mette. Uten rovdyr slapp man arbeidskrevende gjeting, og beitet i utmarka var stort sett uten store tap av sau for den enkelte bonden. Grovt sett regner man med et tap på rundt to til fire prosent til sjukdommer, ulykker og rødrev.

Rovdyrene returnerer

I siste halvdel av forrige århundre skjedde det imidlertid en endring i nordmenns holdninger til naturen, og man ble mer opptatt av å bevare. På 1970-tallet ble den statlige skuddpremieordningen for rovdyrene (1980 for gaupe) forlatt. Det kom også nye mål om å bygge opp igjen bestandene av de store rovdyrene, og utover 1980- og 90-tallet økte antall rovdyr. Dette skjedde samtidig med at antall sau på utmarksbeite økte som en følge av gode statlige tilskudd til de som tok i bruk utmarksbeiter og sikret spredt bosetning i landet. Det er nå konfliktene virkelig starter.

Sauetap i Trysil

Hvordan rovdirenes tilbakekomst har påvirket tapene av sau i landet finner vi et eksempel på i hjemkommunen min Trysil, som i dag har alle de fire store rovdirene. Trysil var med sin beliggenhet inntil Sverige av de første kommunene i Sør-Norge som fikk føling med rovdirene.

Kommunen har vel aldri vært en stor «sauekommune», og større sauebruk med frittgående sau er en relativt ny oppfinnelse på de kanter. Da landbrukspolitikken ble lagt om fikk man imidlertid også her en oppsving i antall sau. Antallet økte fra i overkant av 3000 sauer på 1950- og 1960-tallet, til rundt 5000 sauer og lam på utmarksbeite på 1980 og 90-tallet. Disse var dessuten fordelt på færre bruk, og en gjennomsnittlig saubesetning økte fra 17 i 1969 til 102 i 1999. Dette var mye større besetninger enn man tradisjonelt sett hadde hatt i området. Mens de før beitenes nært gårdene, så ble besetningene nå sluppet løs for seg selv i utmarka.

Alle de store rovdirene begynte å ta for seg av sauene, men det var bjørnen som stod for det meste av tapet. På 1980-tallet var to tredjedeler av omsøkt tap i kommunen forårsaket av bjørn. I perioden fra 1990 til 2006 ble det søkt om erstatning for tap av sau forårsaket av alle de fire store rovdirene, men fremdeles skyldes snaut halvparten bjørn.

Etter hvert blir tapene i besetningene så store i kommunen at de fleste legger ned driften eller flytter den bak rovviltavvisende gjerder. Andre flytter sauene på beite i andre kommuner. Status i dag er at Trysil har flere rovdyr enn noen gang, lavere tap bak gjerdene, men altså også betydelig færre sau.

At bjørnen har påvirket utviklingen i saueholdet i Trysil i langt større grad enn ulven, er et poeng som mange ser ut til å glemme i rovviltdebatten. Et annet viktig moment i debatten er at siden 1980- og 90-tallet har bestandene av bjørn og jerv også gått opp i området. Så selv om ulven ble fjernet fra kommunen i fremtiden, vil nok tapene av sau i utmarka være større enn noen gang tidligere.

Det ser ut til at bjørnen har påvirket utviklingen i saueholdet i Trysil i langt større grad enn ulven (Foto: viltkamera.nina.no)

Store tap av sau

Sett for hele landet forsvinner årlig mellom 120 000 og 130 000 sau og lam av de totalt cirka to millioner sauene som i dag slippes på utmarksbeite.

Hvor mange som blir drept av store rovdyr finnes det dessverre ikke eksakte tall på. Dette skyldes at de fleste kadaver aldri blir funnet, fordi de raskt går i forråtnelse og fjernes av åtseletere. Rovdyr er utvilsomt en viktig tapsårsak i store deler av landet, og mellom 15-30 % av totaltapene blir årlig erstattet som tapte til fredet rovvilt.

I de tilfeller hvor det bekreftes eller kan sannsynliggjøres at gaupe, jerv, bjørn, ulv eller kongeørn er årsak til tap av husdyr, betaler myndighetene ut erstatning til dyreeierne (se [Rovviltportalen](#)).

Siden 2000 har det blitt brukt mer enn én milliard kroner på å erstatte til sammen en halv million sauer sau og lam som drept av fredet rovdyr. Jerv står for 37 prosent av det erstattede tapet, deretter følger gaupe med 24 prosent, uspesifisert fredet rovdyr (stort rovdyr, men uvisst hvilket) for 16 prosent, bjørn for 13 prosent, ulv for fem prosent og kongeørn for fire prosent av tapet (se [Rovbase](#)).

Begrenser antall rovdyr

Et politisk verktøy for å forsøke å løse tapsutfordringene har vært å begrense rovviltbestandene. Det forskning viser er at når sauen beiter fritt i utmarka er tapene avhengig av antall og fordeling av rovdyr. Norge kunne i teorien latt rovdyrbestandene øke til flere tusen ulv, bjørn, gaupe og jerv, men politikerne har vedtatt [bestandsmål](#) som tydelig begrenser antall for alle de fire store rovdynene. Det er også laget soner for hvor de kan oppholde seg. Samtidig holdes det totale antall sau som slippes på utmarksbeite relativt stabilt på rundt to millioner i året.

Det er ikke en like tydelig sammenheng mellom antall rovdyr og reduksjon i antall sau som mange kanskje tror. På Vestlandet har det de siste 25 årene blitt en del færre sau på beite, selv om det ikke er bestander av store rovdyr der. I regioner med mål om bestander av store rovdyr har det samlede sauetallet økt de siste tiårene ([link](#)).

Bør skille sau og rovdyr i tid og rom

Den beste løsningen for å redusere sauetap, og unngå store utbetalinger av rovvilterstatninger, vil være å redusere antall møter mellom sau og rovdyr, viser forskningen. Det kan skje ved at rovdyr og sauehold holdes atskilt over store geografiske avstander, eller ved at man skiller dem lokalt ved å holde sauen bak rovviltavvisende gjerder.

Myndighetene har i stor grad også lyktes med å holde rovdynene ute fra de tetteste saueområdene i Norge. To av tre sauer beiter i kommuner uten registrert yngling av noen av de store rovdynene. Vi hører mye om ulven i media, men faktisk beiter kun 1 av 100 sauer i områder prioritert for bjørn eller ulv ([link](#)).

Hovedkonflikten mellom sau og de store rovdynene pågår i dag hovedsakelig utenfor områdene som er satt av for bjørn og ulv. Svært ofte dreier det seg om unge ulver og bjørner som har vandrer inn på våren og forsommeren. DNA-analyser viser at ni av ti av disse ulvene er innvandret fra Sverige eller grenserevir ([link](#)). Dette betyr at det er svensk forvaltning av ulv som i stor grad styrer tap av sau til ulv i Norge, og som vil fortsette å gjøre det i tiden framover, så lenge sauene går fritt på beite.

Alle rovdyr med tilgang på ubeskyttet sau vil drepe sau, og tapene blir større jo flere rovdyr det er. Det vil si at skal man bedrive sauehold uten tap til rovdyr i og nær rovviltområder må man gjøre forandringer i driftsformen. Uten endringer vil nok sauetapene forbli uendret i årene som kommer.

Mer lesning

Den beste løsningen for å redusere sauetap vil være å redusere antall møter mellom sau og rovdyr. Det kan skje ved at rovdyr og sauehold holdes atskilt over store geografiske avstander, eller ved at man skiller dem lokalt ved å holde sauen bak rovviltavvisende gjerder. (Foto: John Linnell)

Gervasi, V., Nilsen, E.B., Odden, J., Bouyer, Y. & Linnell, J.D.C. 2014. The spatio-temporal distribution of wild and domestic ungulates modulates lynx kill rates in a multi-use landscape. *Journal of Zoology* 292:175-183. DOI: 10.1111/jzo.12088.

Hansen, I., Odden, J. og Linnell, J.D.C. Todnem, J. og Løken, Ø. 2013. Evaluering og prioritering av forebyggende tiltak i rovviltregion 3. Bioforsk Rapport Bioforsk Report Vol. 8 Nr. 45 2013.

Herfindal, I., Linnell, J.D.C., Moa, P.F., Odden, J., Austmo, L.B. & Andersen, R. 2005. Does recreational hunting of lynx reduce depredation losses of domestic sheep? *Journal of Wildlife Management* 69:1034-1042.

Linnell, J.D.C., Smith, M.E., Odden, J., Kaczensky, P. & Swenson, J.E. 1996. Carnivores and sheep farming in Norway. 4. Strategies for the reduction of carnivore livestock conflicts: a review. *NINA Oppdragsmelding* 443: 1-108

Odden, J., Mattisson, J., Gervasi, V. & Linnell, J.D.C. 2014. Gaupas predasjon på sau – en kunnskapsoversikt. *Norwegian Institute for Nature Research Temahefte* 57. 71 s.

Odden, J., Herfindal, I., Linnell, J.D. & Andersen, R. 2008. Vulnerability of domestic sheep to lynx depredation in relation to roe deer density. *Journal of Wildlife Management* 72:276-282.

Odden, J., Nilsen, E.B. & Linnell, J.D.C. 2013. Density of wild prey modulates lynx kill rates on free-ranging domestic sheep. *PlosOne* ·DOI: 10.1371/journal.pone.0079261.

ROVDYRBLLOGGEN

NYHETER

Om forskning.no

- [Forskning.no](#) er en nettavis med norske og internasjonale forskningsnyheter.
- [UNG.forskning.no](#) er nyheter om forskning for barn og unge.
- [Forskning.no](#) gis ut under [Redaktørplakaten](#).
- Ansvarlig redaktør / daglig leder: Nina Kristiansen, tlf 414 55 513 / nina@forskning.no
- Redaksjonssjef: Bjørnar Kjensli, tlf 942 43 567
- [Personvernerklæring](#)

Kontakt oss

epost@forskning.no / tlf 22 80 98 90

Redaksjonen – ansatte

Annonser/stillingsmarked:

Preben Forberg, tlf 413 10 879

Sandakerveien 24 C, Bygg D3

Pb 5 Torshov, 0412 Oslo

Følg oss

[@forskningno](#)

[/forskning.no](#)

[/UNG.forskning.no](#)

[/ScienceNorway.no](#)

forskning.nos eiere

Akvaplan-niva

Artsdatabanken

De nasjonale forskningsetiske komiteene

De regionale forskningsfondene

Diku – Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning

Fafo

Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering

Forsknings- og utviklingsavdelingen, Psykisk helse og rus, Vestre Viken HF

Forsvarets forskningsinstitutt

Framsenteret

Fridtjof Nansens Institutt

GenØk – Senter for biosikkerhet

Handelshøyskolen BI

Havforskningsinstituttet

Høgskolen i Innlandet

Høgskolen i Molde

Høgskolen i Østfold

Høgskulen i Volda

Høgskulen på Vestlandet

Høyskolen Kristiania

Institutt for samfunnsforskning

KS FoU

Kompetanse Norge

Kriminalomsorgens høgskole og utdanningscenter KRUS
Meteorologisk institutt
NIBIO

NIKU Norsk institutt for kulturminneforskning
NILU – Norsk institutt for luftforskning
NLA Høgskolen
NMBU - Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
NORSØK – Norsk senter for økologisk landbruk
NSD – Norsk senter for forskningsdata
NTNU
Narviksenteret
Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse
Nasjonalforeningen for folkehelsen
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)
Nasjonalt senter for e-helseforskning
Nasjonalt senter for kvinnehelseforskning
Nasjonalt utviklingscenter for barn og unge - NUBU
Nofima
Nokut
Nord universitet
Nordlandsforskning
Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE)
Norges Geotekniske Institutt
Norges Handelshøyskole
Norges forskningsråd
Norges geologiske undersøkelse
Norges idrettshøgskole
Norsk Polarinstitutt
Norsk Regnesentral

Norsk Romsenter
Norsk Utenrikspolitisk Institutt
Norsk institutt for naturforskning (NINA)
Norsk institutt for vannforskning (NIVA)
Opplysningskontoret for Meieriprodukter
OsloMet – storbyuniversitetet
RBUP Øst og Sør
Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning
SINTEF
Senter for grunnforskning (CAS)
Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter
Simula Research Laboratory
Statens Vegvesen FoU
Statped
Sykehuset Innlandet HF
Tannhelsetjenestens kompetansesentre
Telemarksforskning
UiT Norges arktiske universitet
Universitetet i Agder
Universitetet i Bergen
Universitetet i Oslo
Universitetet i Stavanger
Universitetet i Sørøst-Norge
Universitetssenteret på Svalbard (UNIS)
Vestlandsforskning
Veterinærinstituttet
Vitenskapskomiteen for mat og miljø

Powered by Labrador CMS